

výroční zasedání Kommission für Volksdichtung a poměrně bohatý doprovodný program včetně exkurze do Muzea lidových staveb v Kouřimi, umožněný především díky finanční podpoře ze strany FF UK, která v nejbližší době vydá i sborník konferenčních příspěvků.

Pražská konference jasně ukázala, že i tak tradiční folkloristické téma, jako je výzkum balad a epických písní (které díky dílům Jamese Mac-

-Phersona a Francise Jamese Childa představovalo v anglosaských zemích, včetně USA, do značné míry zakladatelský impulz ke vzniku folkloristiky jako svébytné akademické disciplíny), může být i dnes vitální a intelektuálně stimulující odborný diskurz, jehož hlavními vlastnostmi jsou živá mezinárodní diskuse, transdisciplinarita a snaha o rozvíjení bádání nad rámec úzkých oborových specializací.

Petr Janeček (ÚE FF UK, Praha)

Jan Koula – vlastimil a novorenesančník. Užité umění z tvorby architekta 19. století. Výstava ke 100. výročí úmrtí významné české osobnosti. Západočeské muzeum v Plzni, Kopeckého sady 2, Plzeň, 2. 3. – 8. 9. 2019

Rok 1880 můžeme v zájmovém hnutí o „duši a osobitou formu národa“ považovat téměř za klíčový moment samotné historie národopisu – tehdy pětadvacetiletý asistent české techniky Jan Koula (1855–1919) společně se Soběslavem Pinkasem a Antonínem Wiehlem vydal provolání o významu a uchování lidových staveb. Téhož roku uspořádala i Josefína Náprstková na Střeleckém ostrově výstavu lidového vyšívaní a krojů, které Jana Koula tak objevně i objemně inspirovalo v téměř neutuchajícím celoživotním zájmu o jakýkoli projev tradičního umu. Jeho snahou bylo projevy lidového „umění“ uvést „vkusně“ v život následně trvalý, v tzv. živý národopis. Nebál se přenést re-

gionální znak v typizovaný rukodělný výsledek či typografickou značku a plně rehabilitovat a rozšířit jeho následnou stylizaci v designu především počátku 20. století, jako například ornament slovenské výšivky.

Sám název výstavy nás však posouvá více do trochu archaizované podoby muzejních metodik k výkladu etnografických, potažmo národopisných počátků, a souběžně si výstava klade pravděpodobně i za cíl rozvést otázku národního svérázu a hledání národního „stylu“ plně zastoupeného tak sverepou a mnohostrannou osobností, jakou Jan Koula byl. Konečně lze upozornit na probíhající výstavě zejména na početně zastoupené Koulovy keramické, re-

spektive majolikové kolekce navržené jak pro Světovou výstavu v Paříži roku 1900 podle habánských pravzorů lidové keramiky, tak i na poslední jeho realizace – vzorové náhledy a artefakty suvenýrové kolekce pro Prahu, lázeňské město Poděbrady či pro Sokolský slet v roce 1912, vyráběné Lidovou malírnou v Telči, jejímž spolupracovníkem byl od jejího založení v roce 1908. Právě na těchto specificky cílených upomínkových předmětech je doložitelná participace Koulova konzervativního a přesného kresebného rukopisu i respekt k jeho osobitému „plnokrevnému a živému ornamentu“. Jan Koula si v ornamentu našel svůj vytríbený směr, a to v jakékoli podobě i formě, velmi dobře uchopené a reprezentované na probíhající výstavě.

Plzeňská výstava o osobitém kreslíři a akvarelistovi, architektovi a historikovi architektury či historikovi uměleckého řemesla, národopisci a muzejním pracovníkovi, kritikovi a návrháři, organizátorovi výstav a osvětovém pracovníkovi, pedagogovi, redaktorovi a editorovi, restaurátorovi a sběrateli i znalci, sokolovi a spolkovém činiteli a rovněž fotografovi, také o realizátorovi novorenesanční vlastní rekonstrukce plzeňské radnice Janu Koulovi v roce jeho stého výročí úmrtí jej zcela jasně definuje nejen z hlediska kvantity, ale především uznání budící a inspirující kvality dochovaných památek, sbírek a další různorodé dokumentace. Na výstavu byly soustředěny exponáty a dokumentace z více než dvaceti

muzeí, galerií a dalších paměťových institucí i soukromých sbírek. Samotná koncepce výstavy byla připravena ve spolupráci s pražskými Uměleckoprůmyslovým muzeem i Národním technickým muzeem a defilovala i v rámci 39. ročníku festivalu Smetanovské dny. Výstava sama však vychází především z dlouhodobé a do detailů vnímané autorské rešerše a kurátorské koncepce manželů Merglových. Ti zcela neskrytě a jak jinak než erudovaně představují ve všestranné recepci osobité Koulovo dědictví i ve smyslu představení samotného početného fondu Koulových studijních a dokumentačních kreseb a akvarelů a podle jeho návrhů i realizací, dnes sbírkových exponátů uměleckoprůmyslového oddělení Západočeského muzea v Plzni.

Kromě sbírkových či dalších instalačních a uměleckých exponátů provázejí výstavou i jednotné tematické tabule, jak informativně sdílené v obecné charakteristice Koulova všestranného profilu, tak i konkrétní té které Koulovy činnosti ve vztahu k jeho zájmům. Doslova prochází mezi třiceti poutači, které nelze pominout i vzhledem k absenci jakékoli (žel!) publikace či doprovodného výstavního katalogu anebo nové Koulovy monografie, která by jistě uvedla i do souvislostí některá fakta jen nastíněná, klíčové momenty s přímou účastí a analýzu sledovaného vývoje původce, včetně sounáležitostí popularizační či přímo vědecké compatibility. Jistě by v této formě mohla být odstraněna i některá pochybení

v neověřené faktografii – dovoluji si tedy jen jeden podnět pro doplnění: v nynější expozici skanzenu v Přerově nad Labem (v Polabském národopisném muzeu Polabského muzea v Poděbradech) je prezentován tzv. Koulův pokoj, který obnáší 32 kusů nábytku a bytových doplňků „ve slohu národním“, zhotovený kutnohorským truhlářem Antonínem Hrabákem podle Koulových návrhů z roku 1890. Tuto vzorkovou kolekci z Jubilejní výstavy v Praze (1891) si posléze zakoupil poděbradský rodák a lesní rada Josef Kalous a po jeho smrti v roce 1928 přešla tato svérázová interiérová kolekce odkazem do sbírek tamějšího muzea.

Ke škodě koncepce výstavy jsou zde zastoupeny spíše jen okrajově instalačně obrazové kolekce zarámovaných fotografických (ne)celků, povětšinou na vlastní náklady původce vydané soubory či alba z národopisných výprav. Tuto osobnostní stránku zájmu by jistě doplnila i chybějící paneláž (či velmi obsáhlá pasáž v možné monografii), a to o samotném Koulovu přístupu a vnímání fotomédia. Zastavme se tedy jen u fotodokumentace a edičního zpracování „uměleckoprůmyslových“ a „svérázových“ památek – artefaktů. Koulova fotodokumentace portrétů a krojových stafáží, jako i specificky dokumentace artefaktů a výšivek – nutno podotknout, že na výstavě najdeme v „plné(m) kroji“ jak Jana, tak i Janu Koulovou, manželku a jeho přítele – je pokládána ve své podstatě způsobem a mírou

(re)prezentace reálné, respektive mizející každodennosti, a jako taková za nedílnou součást současné vědecké, potažmo prvotní etnografické fotodokumentace. Koula chápe médium fotografie co nejstřízlivěji, než by se mohlo zdát, a to nejen ve smyslu samotného záznamu – nejen tedy v duchu tehdy hledání ideálních antropologických, respektive svérázových typů *in situ*; domníval se, že bude vhodné obhajovat původnost „národnosti“ tradičního umění jinak než sebenadšenějšími způsoby vlasteneckých teorií. Fotografie se tak stala pro Koulu především nástrojem s okamžitou misí – jasným a reálným záznamem, vizuálním svědkem doby. Jan Koula – znalec antiky a národopisu – v duchu pozitivismu a realismu konce 19. století propojil archeologii s folklorem principem účelové konstrukce národního svérázu. Médium fotografie umožňovalo i Koulovo propojení designérského a uměleckého zaměření se na (lidový) ornament s respektem prostých tvarů a detailů. Lidové umění bylo u Kouly rovněž indikátorem umělecké vyspělosti a nadání „národa“.

Právě výšivka a lidový ornament v originálním provedení či jako dokumentační (foto)záznam, anebo přímo odkaz na Koulův vlastní typografický design na výstavě dominuje a vymezuje jak Koulův prvotní impulz sběratelský, tak samotné směřování Koulova osobního, uměleckého, odborného i vědeckého zájmu. V roce 1887 se Jan Koula účastnil tehdejší významné plzeňské prezentace

a výstavy výšivek v C. k. českém reálném gymnáziu v Dlouhé (nyní Veslavínově) ulici, a to ze sbírek Aloise Jirásky, Antonína Wiehla, Františka Ženíška, Josefy Náprstkové i Renaty Tyršové, se kterou v tomto roce rovněž zakládají Výbor pro šíření národního vyšívání. V roce 1887 se zúčastnil i národopisné výstavy v Turčianském Sv. Martine. Právě zde byl překvapen jak přátelskou pohostinností všech, tak zcela okouzlen rázovitostí výstavního podniku. O zážitcích a zkušenostech z této cesty na Slovensko a „O kroji lidu slovanské-

ho“ přednesl v roce 1890 i přednášku v pražském Rudolfinu. Výstava Živeny v konceptu svérázové výšivky a krojových součástí zásluhou autorské Koulovy fotodokumentace vzbudila tehdy mimořádný ohlas i veřejný zájem o lidové umění. Ostatně na této cestě „živého národopisu“ nezůstal osamocen: spolupracoval na fotoreportážích, fotodokumentaci, sběru a prezentaci lidové kultury i s dalšími svými přáteli – Josefem Šímou, st. (1859–1929) a Josefem Klvaňou (1857–1919), jehož sté výročí úmrtí si tímto letos uvědomujeme rovněž.

Marcela Suchomelová (EÚ AV ČR, v. v. i.)